

Að ónáða lækna á móðurmálinu

Það getur ekki verið markmið læknasamtakanna að sínu leyti, að halda úti vísindariti, sem býr við þverrandi áhuga eigenda sinna. Áhugi okkar á íslenskri tungu og menningu, nýorðasmíð og fleiru af því tagi má ekki ganga af Læknablaðinu dauðu. (1)

Hvers vegna Læknablað?

Í fyrsta tölublaðinu í janúar 1915 birtist ritstjórnargrein, þar sem rakið var, hvornig Læknafélag Reykjavíkur varð til þess að stofna Læknablaðið og þar segir síðar: „Oss eru allar bjargir bannaðar til þess að bæta úr einangrun vorri og tengja stétt vora saman, nema þessi eina: að halda úti læknablaði. Það gerum vér ef vér viljum og það getur nægt til að ræða mál vor, nægt til þess að við gætum hagsmuna læknastéttarinnar, ef þess gerist þörf, og tengt oss saman í félagslynda bróðurlega heild (2).“

Frá byrjun hefir þannig verið ljóst, að Læknablaðinu er ætlað að vera mál gagn læknasamtakanna, fréttablað og félagslegur miðill og í mínum huga á blaðið því sjálfstæðan tilverur, hvort sem í því eru fleiri eða færri vísindagreinar á íslenzku.

Hér mætti vera amen eftir efninu, en nú er Læknablaðið sagt búa við þverrandi áhuga eigenda sinna (1). Áður hafði Hannes Petersen vakið athygli á því, að „hin mikla gróska sem margir hafa þóst merkja í vísindastarfi á Íslandi [hafi] ekki skilað sér inn á síður Læknablaðsins nema síður sé (3).“

Tómas Guðbjartsson varpaði síðan fram þeirri hugmynd (4), að Læknablaðið birti allar vísindagreinar bæði á ensku og íslensku og er hliðstæðu þess að finna hjá Læknafélaginu danska (5). Annar kostur er nefndur í sömu andrætti, því að talið er „eðlilegt að spurt sé hvort tímabært sé að vísindagreinar séu birtar eingöngu á ensku (1).“ Ég fagna hugmynd Tómasar, en þykir síðari kosturinn afleitur, þar sem hann leiddi aðeins til þess, að „stílfingar“ (1) færu fram á ensku í stað íslenzku áður. Í báðum tilvikunum yrði að ráða aukalega sérfróðan ritstjóra enska hlutans og myndi það stórauka útgáfukostnað Læknablaðsins, því varla myndi slíkur sérfræðingur sætta sig við, að vinna kauplaust, eins og ritstjórnarmenn hafa gert síðastliðin áttatíu og átta ár.

Mótbára gegn læknablaði

Í fyrrnefndri ritstjórnargrein frá 1915 er sagt, að ein mótbáran gegn íslenzku læknablaði sé sú, „að lækna muni ekki fást til að láta blaðinu í té nauðsynlegar fréttir og skýrslur, muni hvorki hafa hirðusemi eða nenningu til þess. Ef þetta rættist er blaðið dautt.“ Þar segir einnig, að hver sá sem kaupir Læknablaðið á heimtingu á því, að vita með fullri vissu allt sem ber til tíðinda í læknamállum og heilbrigðisástandi í hér-

uðum (2). Það ætti ekki að vera þörf á því, að vekja athygli á þeirri sjálfsgöðu skyldu lækna, að greina stjórnmálamönnum og stjórnvöldum og öllum þegnum þessa lands, á auðskilinni íslenzku, frá þeim rannsóknnum, sem fram fara innan heilbrigðiskerfisins og frá því hvað hefir fengizt fyrir það almannafé, sem beint og óbeint er veitt til þessara fræða og vísinda.

Hvers vegna nýyrðasmíð?

Guðmundur Hannesson markaði þá stefnu ritstjórnar Læknablaðsins, að íslenzkað skuli allt sem íslenzkað verður (6) og hann bætti við: „Undistöðuatriði ýmsra fræðigreina eru kennd í flestum skólum landsins, og þar er ekki unnt að nota erlendu heitin. Þau verða heldur ekki notuð í bókum, ritgerðum eða úrvarpserindum, sem eiga að vera við alþýðuhæfi. Aðeins íslenzk heiti koma hér til greina (6).“ Þessari stefnu var til dæmis fylgt í ritinu Heilsurækt og mannamein. Læknisfræði nútímans fyrir almenning (7), sem út kom 1943. Þar voru erlendu heitin sett í sviga, ef um nýyrði var að ræða.

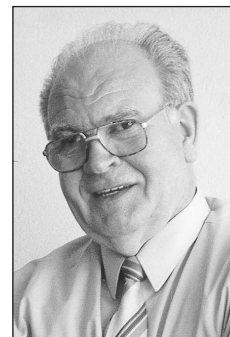
Íðorðasmíðin er ekki markmið í sjálfri sér. Hún er hins vegar nauðsynleg til þess, að íslenzkir lækna geti tjáð sig í ræðu og riti um heilsurækt og mannamein á móðurmálinu. Hér er ekki úr vegi, að vekja athygli á því, að það eru fleiri en lækna, sem leggja stund á íðorðasmíð. Um áratuga skeið hefir verið mælt fyrir um það í löggjöfinni, að lyfjaauglýsingar skuli vera á íslenzku (8) og lyfjum fylgja auðskildar og gagnorðar leiðbeiningar, einnig á íslenzku. Eiga þeir, sem þar halda á málum hrós skilið fyrir það, hversu vel hefir til tekizt.

Vera má að einhverjum þyki þetta tóm þjóðernisremba, en geta menn í raun og veru hugsað sér, að taka upp hálf-enskuna, sem nú tröllríður sumum ljósvakafjölmiðlunum? Þannig gæti heiti þessara hugleiðinga verið á því máli:

Að böggja doktorana með móðurtungunni!

Tilvitnanir

1. Sigurbjörn Sveinsson. Um skurðlækna og gengi Læknablaðsins. Í umræðu og fréttum / Af sjónarhóli LÍ. Læknablaðið 2002; 88: 578-9.
2. Læknablaðið. Ritstjórnargrein. Læknablaðið 1915; 1: 1-3.
3. Hannes Petersen. Læknablaðið – frá læknum til lækna. Ritstjórnargrein. Læknablaðið 2002; 88: 183.
4. Tómas Guðbjartsson. Vangaveltur um framtíð Læknablaðsins sem vísindarits. Ritstjórnargrein. Læknablaðið 2002; 88: 471-2.
5. Sjá Danish Medical Bulletin. Journal of the Health Sciences. 2002; Vol 49. Free of charge for foreign medical institutions on request: Den Almindelige Danske Lægeforening, Trondhjemsgade 9, DK-2100 København Ø, Danmark.
6. Anatomia Islandica. Íslensk líffæraheiti eftir Guðmund Hannesson. Fylgir Árbók Háskóla Íslands 1936-1937. Reykjavík MCMXLI.
7. Heilsurækt og mannamein. Læknisfræði nútímans fyrir almenning. Niels Dungal prófessor sá um útgáfuna. Reykjavík: Bókaútgáfan Dagrenning. Prentsmiðjan Hólar H.F. 1943.
8. Lyfjalög nr. 93/1994; 14. grein. „Auglýsa má og kynna lyf sem markaðsleyfi hafa hér á landi á íslensku ...“.

Örn Bjarnason

Höfundur er að mestu hættur lækningum og nýyrðasmíð. Hann vinnur nú að útgáfu á Læknabók Þorleifs Björnssonar (híróstjóra) frá fimmtánda öld og er hún rituð á íslenzku.